

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาได้มีแนวคิดและหลักความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุพระธาตุและเจดีย์มาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ครั้งพุทธกาลโดยพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงสถานที่ควรระลึกถึงได้แก่สังเวชนียสถาน ๔ แห่งเพื่อเป็นสถานที่ควรเคารพสักการะและระลึกถึงพระพุทธคุณพระธรรมคุณและพระสังฆคุณรวมทั้งคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเจดีย์ว่ามี ๔ ประเภท คือ (๑) ธาตุเจดีย์คือเจดีย์หรือสิ่งก่อสร้างที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ (๒) บริโภคเจดีย์คือเจดีย์หรือสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงเคยใช้สอยอย่างแคบหมายถึงต้นโพธิ์อย่างกว้างหมายถึงสังเวชนียสถาน ๔ ตลอดจนสิ่งทั้งปวงที่พระพุทธเจ้าเคยทรงบริโภคเช่นบาตรจีวรและบริวารอื่นๆ เป็นต้น (๓) ธรรมเจดีย์คือเจดีย์บรรจุพระธรรมเช่นคัมภีร์ธรรมคัมภีร์บรรจุไปลานจาริกพุทธพจน์แสดงหลักฐานปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น (๔) อุทเทสิกเจดีย์คือเจดีย์สร้างอุทิศพระพุทธเจ้าหรือสถานที่และสิ่งของที่สร้างขึ้นโดยเจตนาอุทิศต่อพระพุทธเจ้าไม่กำหนดว่าจะต้องทำเป็นอย่างไรเช่นพระพิมพ์พระพุทธรูปธรรมจักรบัลลังก์เจดีย์ เป็นต้น^๑ ในมหาปริณิพพานสูตรได้กล่าวถึงพระพุทธดำรัสที่ตรัสเกี่ยวกับการสร้างสถูป และการบูชากับพระอานนท์ว่า “พวกเขาพึงปฏิบัติต่อสรีระของพระตถาคตและพระอรหันต์เหมือนอย่างที่เราบูชาปฏิบัติต่อพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดิพึงสร้างสถูปของพระตถาคตไว้ที่ทางสี่แพร่งชนเหล่าใดจักยกกระเปียบดอกไม้ของหอมหรือจรรณจกทำจิตให้เลื่อมใสในสถูปการกระทำจักเป็นไปเพื่อความเกื้อกูลเพื่อความสุขแก่ชนทั้งหลายตลอดกาล”^๒

สำหรับประเทศไทยได้รับวัฒนธรรมมาจากพระพุทธศาสนาเป็นอันมากทั้งทางด้านคุณธรรมจริยธรรมและการดำเนินชีวิตโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจมีการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อแสดงความที่ตนนั้นนับถือพระพุทธศาสนาบางที่ได้แสดงความเคารพ

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสื่อตะวันจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๔-๑๑๕, อ้างใน พระครูสมุห์วรวิทย์ผาสุโก (คุชฎิผดฺธิพันธุ์), “ความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนธรรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^๒ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๕/๑๕๒., ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๐๕/๑๒๕.

ศรัทธาศาสนาโดยสร้างพระธาตุเจดีย์และนำพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธองค์มาประดิษฐานในพระธาตุเจดีย์นั้นมีการสันนิษฐานว่าพระปฐมเจดีย์เป็นพระธาตุแรกที่มีการสร้างขึ้นในประเทศไทย และได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุในยุคต่อมาได้มีการสร้างพระธาตุขึ้นในหลายที่^๓ สำหรับพระธาตุเจดีย์หรือพระสถูปเจดีย์ที่เป็นปูชนียสถานทางพระพุทธศาสนาในปัจจุบันส่วนใหญ่มักมีลักษณะเป็นรูปจอมแหบ้างเป็นเหลี่ยมบ้างเป็นรูปทรงกลมบ้างมียอดแหลมฐานกว้างส่วนใหญ่ใช้เป็นที่บรรจุพระธาตุ (พระบรมสารีริกธาตุ) หรือสิ่งเคารพต่างๆ^๔ มีลักษณะและรูปแบบแตกต่างกันนั้นก็อยู่ที่วัฒนธรรมประจำท้องถิ่นหรือประเทศและยุคสมัยนั้นๆ บรรดาสถูปหรือเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุซึ่งประดิษฐานในประเทศไทยมีปรากฏอยู่หลายแห่งเช่นพระปฐมเจดีย์ (จังหวัดนครปฐม) พระบรมบรรพต (ภูเขาทอง) พระธาตุดอยตุง (จังหวัดเชียงราย) พระธาตุหริภุญชัย (จังหวัดลำพูน) พระธาตุลำปางหลวง (จังหวัดลำปาง) พระธาตุพนม (จังหวัดนครพนม) พระธาตุวัดมหาธาตุ (จังหวัดนครศรีธรรมราช) พระธาตุดอยสุเทพ (จังหวัดเชียงใหม่) พระธาตุแช่แห้ง (จังหวัดน่าน) เป็นต้น

อุบลราชธานีเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีประชาชนพุทธบริษัทที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอันมากและมีสถานที่ที่สำคัญที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนานั้นคือปูชนียสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และอัฐิธาตุของพระสาวกซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจของชาวอุบลราชธานี เช่น พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ วัดพระธาตุหนองบัวพระธาตุสาวกเจดีย์ของหลวงพ่อบุชา สุภทโทแห่งวัดหนองป่าพง และเจดีย์พิพิธภัณฑ์พระอาจารย์เสาร์ กนตสีโลวัดดอนธาตุ อำเภอบึงมูลมั่งงำสารซึ่งสถานที่ดังกล่าวนี้ไม่ใช่เป็นศูนย์รวมทางจิตใจเพียงอย่างเดียวแต่ยังหมายรวมถึงคุณค่าที่น้อมนำจิตใจของผู้ที่ได้พบเห็นเกิดพุทธานุสตรระลึกถึงพุทธองค์พระผู้เป็นศาสดาและพระสาวกที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ แล้วเกิดศรัทธาประสาทะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวกของพระพุทธเจ้าแล้วยังเป็นภาพสะท้อนของความสัมพันธ์ระหว่างรูปธรรมและนามธรรมของสรรพสิ่งที่เราไม่สามารถเห็นได้นอกจากใช้ปัญญาพิจารณาเท่านั้น นอกจากนี้สถานที่ดังกล่าวยังมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวอุบลราชธานีเป็นอย่างมากทั้งทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมมีการประกอบพิธีถวายสักการะพระบรมธาตุ พระสาวกธาตุ เรียกว่า “งานนมัสการพระธาตุและงานปฏิบัติธรรมบูชาพระสาวกเจดีย์เป็นประจำทุกปี คนที่มาร่วมงานนมัสการพระธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ และพระธาตุสาวกเจดีย์ยังมีความเชื่อว่าเมื่อมาร่วมพิธีแล้วจะได้บุญกุศลมากเชื่อว่าเทวดาอารักษ์ผู้มีหน้าที่สถิตอยู่ในพระบรมธาตุ และพระสาวกธาตุเจดีย์ซึ่ง

^๓ พระธรรมราชานุวัตร (แก้วอุทุมมาลา), **อุรังคนิทาน**, พิมพ์ครั้งที่๑๐, (กรุงเทพมหานคร: นีลนารการพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า๔๔อ้างใน พระปลัดวิทย์สิริภทโท (เที่ยงธรรม), “ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ: กรณีศึกษาพระธาตุเหล่าหนองของประชาชนจังหวัดหนองคาย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

^๔ ทศพล จังพานิชย์กุล, **พระบรมสารีริกธาตุปูชนียธาตุอันเป็นที่สุดแห่งการสักการบูชา**, (กรุงเทพมหานคร: คอมม่าดีไซน์แอนด์พริ้นท์, ๒๕๕๓), หน้า ๖๘-๖๙.

จะดลบันดาลให้ตนเองสมปรารถนาเชื่อว่าพระธาตุและพระสาวกธาตุจะปกป้องรักษาคุ้มครองจะเห็นได้ว่าพระธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ พระธาตุสาวกเจดีย์มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตชาวอุบลราชธานีและผู้ที่ศรัทธาอย่างแนบแน่น

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีศรัทธาเลื่อมใส และความสนใจศึกษาคุณค่าของศรัทธาที่มีต่อการปฏิบัติบูชาในพระบรมธาตุเจดีย์และพระธาตุสาวกเจดีย์ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและพฤติกรรมของชาวจังหวัดอุบลราชธานีเป็นอย่างมากเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าแห่งความศรัทธาในการเคารพสักการบูชาต่อสถานที่ดังกล่าวตามหลักความเชื่อที่ถูกต้องดังตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อทำให้เกิดเป็นแนวปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันอันเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา และสะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำเนินชีวิตชาวพุทธในจังหวัดอุบลราชธานีอย่างแท้จริง

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพุทธเจดีย์ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพุทธเจดีย์ในจังหวัดอุบลราชธานี
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาคุณค่าของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการปฏิบัติบูชาพุทธเจดีย์ของชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานี

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพุทธเจดีย์ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพุทธเจดีย์ในจังหวัดอุบลราชธานีเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ คุณค่าของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการปฏิบัติบูชาพุทธเจดีย์ของชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานีเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีเนื้อหาที่ต้องศึกษาเกี่ยวความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพุทธเจดีย์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพุทธเจดีย์จังหวัดอุบลราชธานี เช่น พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ วัดพระธาตุหนองบัว พระธาตุสาวกเจดีย์ ได้แก่ เจดีย์หลวงพ่อบุชา สุภโทแห่งวัดหนองป่าพง และเจดีย์หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล แห่งวัดดอนธาตุและคุณค่าของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการปฏิบัติบูชาพุทธเจดีย์ของชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานี

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย

- ๑) กลุ่มพระสงฆ์ จำนวน ๙ รูป
- ๒) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน ๙ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่เป้าหมาย ประกอบด้วย

- ๑) พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ วัดพระธาตุหนองบัว
- ๒) เจดีย์พิพิธภัณฑ์พระอาจารย์เสาร์ กนตสีโลวัดดอนธาตุ
- ๓) เจดีย์หลวงพ่อบา สุภทโท วัดหนองป่าพง

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๘ ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๕๕๙ รวมเป็นระยะเวลา ๙ เดือน

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ ความเชื่อ หมายถึง ความเลื่อมใสของชาวพุทธที่มีต่อพุทธเจดีย์ของพระพุทธเจ้าและสาวกเจดีย์ในจังหวัดอุบลราชธานี

๑.๕.๒ พิธีกรรม หมายถึง การกระทำที่แสดงออกเกี่ยวกับอิทธิพลความเชื่อที่มีต่อพุทธเจดีย์ในจังหวัดอุบลราชธานีด้วยการบูชาด้วยดอกไม้ ธูปเทียนและการปฏิบัติบูชา

๑.๕.๓ พุทธเจดีย์ หมายถึง เจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุสาวกธาตุของพระพุทธเจ้ากับเหล่าพระสาวกในสมัยพุทธกาลและพระมหาเถระที่สำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี เช่น พระบรมธาตุเจดีย์ศรีมหาโพธิ์ วัดพระธาตุหนองบัว เจดีย์พิพิธภัณฑ์พระอาจารย์เสาร์ กนตสีโลวัดดอนธาตุ และเจดีย์หลวงพ่อบา สุภทโท วัดหนองป่าพง

๑.๕.๔ คุณค่า หมายถึง ประโยชน์ที่เกิดขึ้นซึ่งอำนวยผลที่มีต่อคุณค่าสำคัญต่อพระพุทธศาสนา และการพัฒนาสังคมไทยซึ่งเป็นผลที่เกิดจากความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการปฏิบัติบูชาพุทธเจดีย์ของชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานี

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวไว้ในหนังสือตำนานพระพุทธเจดีย์ ตอนหนึ่งว่า อันพระสถูปซึ่งเรามักเรียกกันแต่ว่า “พระเจดีย์” มีประเพณีการสร้างสำหรับบรรจุอัฐิธาตุมาแต่ก่อนพุทธกาลไม่เฉพาะแต่สำหรับบรรจุอัฐิธาตุของพระเจ้าจักรพรรดิเท่านั้น สถูปที่สร้างบรรจุอัฐิธาตุบุคคลอื่น ๆ ก็มีดังปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทว่าพระพาหิยะเป็นพุทธสาวกถูกโคชนถึงมรณภาพพระพุทธองค์โปรดให้สร้างสถูปบรรจุอัฐิธาตุไว้มีเป็นตัวอย่างถ้าว่าตามโบราณวัตถุที่ตรวจพบในอินเดียถึงพวกที่ถือศาสนาอื่นเช่นพวกเดียรีณิกนิกนธก็สร้างสถูปบรรจุอัฐิ

ธาตุของศาสตราจารย์เป็นทำนองเดียวกันพิเคราะห์ดูตามลักษณะพระสถูปที่สร้างตั้งแต่โบราณเห็นว่าสถูปชั้นเดิมที่เดียวก็จะเป็นแต่พูนดินขึ้นเป็นโคกตรงที่ฝังอัฐธาตุอย่างที่เราก่อพระทราย^๕

ศ.ธรรมรัตน์ ได้กล่าวในหนังสือพระบรมธาตุศักดิ์สิทธิ์ ตอนหนึ่งว่า พระธาตุหมายถึงพระอัฐิของพระพุทธเจ้าพระปัจเจกพุทธเจ้าและพระอรหันต์ซึ่งหากเป็นอัฐิของพระพุทธเจ้าจะเรียกว่าพระบรมสารีหรือพระบรมธาตุแต่ถ้าเป็นอัฐิของพระอรหันต์จะเรียกว่าพระธาตุแต่โดยทั่วไปแล้วจะเรียกโดยรวมว่าพระธาตุแต่สำหรับคำว่าพระธาตุในที่นี้จะมีความหมายถึงส่วนสำคัญของพระสถูปหรือพระปรางค์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุหรือพระธาตุไว้ภายในที่เรียกว่าพระธาตุเจดีย์โดยพระธาตุเจดีย์แต่ละแห่งจะมีตำนานเล่าขานถึงมูลเหตุการณสร้างซึ่งสัมพันธ์กับการเสด็จโปรดสัตว์ของพระพุทธเจ้าในดินแดนต่างๆและมีข้อสังเกตว่าสถานที่ใดที่มีการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ก็มักจะกลายเป็นเมืองสำคัญในเวลาต่อมา^๖

ปัญญา เทพลิงห์ ได้กล่าวในหนังสือศิลปะเอเชีย ตอนหนึ่งว่า สถูปมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า “เจดีย์” ทั้งสถูปและเจดีย์หากมองในแง่รูปแบบโครงสร้างไม่แตกต่างกันแต่หากมองในแง่ความหมายจะต่างกันความหมายเดิมของสถูปนั้นเป็นสถานที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุกระดูกหรืออัฐิของผู้ล่วงลับไปแล้วเพื่อให้ผู้เคารพนับถือได้สักการบูชาดังเช่นเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าบริณีพพานมีกษัตริย์เมืองต่างๆเข้าร่วมพิธีถวายพระเพลิงและขอรับพระบรมสารีริกธาตุ (อัฐิ) ไปสักการบูชาประจำเมืองจึงได้สร้างสถูปไว้สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนเจดีย์หรือเจดีย์ยะหมายถึงสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อระลึกถึงหรือเพื่อเคารพบูชา^๗

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือพุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ ตอนหนึ่งว่า ศรัทธาสำหรับคนสามัญทั่วไปเป็นธรรมขั้นต้นที่สำคัญยิ่งเป็นอุปกรณ์ชักนำให้เดินหน้าต่อไปเมื่อใช้ถูกต้องจึงเป็นการเริ่มต้นที่ดีทำให้การก้าวหน้าไปสู่จุดหมายได้ผลเร็วขึ้นกลับประสบความสำเร็จข้ากว่าผู้มีปัญญาด้อยกว่าแต่มีศรัทธาแรงกล้า^๘

เตือน คำดี ได้กล่าวถึงความเชื่ออันเป็นรากฐานของสังคมว่ามนุษย์ทุกคนย่อมกระทำตามความเชื่อของตนผู้ใดกระทำตามหลักความเชื่อในศาสนาที่ตนนับถืออยู่ความเชื่อนั้นก็กลายเป็นวิถีชีวิต

^๕ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, **ตำนานพระพุทธเจดีย์**, (ธนบุรี: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๓), หน้า ๖, อ้างใน พระปลัดวิทย์สาโรช (เที่ยงธรรม), “ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ: กรณีศึกษาพระธาตุล้าหนองของประชาชนจังหวัดหนองคาย”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๔-๕.

^๖ ศ.ธรรมรัตน์, **พระบรมธาตุศักดิ์สิทธิ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิตรสัมพันธ์กราฟิค, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓.

^๗ ปัญญา เทพลิงห์, **ศิลปะเอเชีย**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทแอคทีฟพริ้นท์จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๖๕๖.

ของผู้มันไปและเมื่อมนุษย์ได้สั่งสมความเชื่อและการกระทำหรือปฏิบัติไปตามความเชื่อที่เป็นวิถีอย่างเดียวกันความเชื่อก็กลายเป็นวิถีชีวิตในสังคมและความเชื่อในแง่นี้เป็นบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norm) ซึ่งแยกได้ดังนี้คือ

๑) ความเชื่อคือพลังชีวิตเพราะมนุษย์กระทำการต่างๆไปตามความเชื่อในลักษณะเป็นความมั่นใจและเป็นความไว้วางใจ

๒) ความเชื่อเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมรูปแบบต่างๆเพราะความเชื่อและหลักธรรมคำสอนในทางศาสนาเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมของกลุ่มคนในสังคม

๓) ความเชื่อเป็นแกนกลางแห่งความสามัคคีของคนในสังคมหนึ่งๆเพราะความเชื่อกลายเป็นวิถีแห่งชีวิตในฐานะศาสนาและวัฒนธรรมที่ห้ามห่อสังคมหนึ่งๆไว้ให้มีการปฏิบัติที่มีรูปแบบเดียวกันแสดงออกมาเป็นเอกภาพ^๙

วคิน อินทสระ ได้กล่าวถึงหลักศรัทธาไว้ว่าศรัทธาที่ถูกต้องจะต้องเป็นศรัทธาในพระรัตนตรัยหรือในคุณของพระรัตนตรัยอย่างไม่หวั่นไหวหรือเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาจึงจะเป็นศรัทธาที่ถูกต้องศรัทธาในพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนให้เชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรมเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของๆตนและเชื่อในพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าและว่าเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาให้ใช้สติพิจารณาด้วยเหตุและผลไม่ถืองมงคลตื่นข่าวพระองค์สอนว่าความสุขและความทุกข์ของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับกรรมคือการกระทำไม่มีใครเป็นผู้บันดาลให้เกิดขึ้น^{๑๐}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสมชาย ธีรปภาโส (บุญเกลี้ยง) ได้ทำการวิจัยเรื่องความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทยพบว่าพุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุสูงยิ่งและเชื่อมั่นในอานุภาพของพระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่ในพระสถูปเจดีย์ผู้มีพระบรมสารีริกธาตุไว้สักการบูชาจะมีความสุข ความเจริญในชีวิตดังนั้นพุทธศาสนิกชนจึงพยายามปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์เพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุเพราะความเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุเป็นสิ่งแทนองค์พระพุทเจ้า^{๑๑}

พระครูสารกิจประยุต (กาบ ฐานตโต/วังหอม) ได้ทำการวิจัยเรื่องศึกษาคุณค่าศรัทธาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุนาดูน ของชาวพุทธอำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคามพบว่า ชาวอำเภอนาดูนเชื่อในพุทธานุภาพของพระบรมสารีริกธาตุที่บรรจุอยู่ภายในองค์พระธาตุ และเชื่อในเรื่องของการทำบุญตามหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ จึงทำให้ชาวอำเภอนาดูนปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์ทางกาย

^๙ เดือน คำดี, ศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙.

^{๑๐} วคิน อินทสระ, ศรัทธากับปัญญา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๕๔), หน้า ๙๒.

^{๑๑} พระมหาสมชาย ธีรปภาโส (บุญเกลี้ยง), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องพระบรมสารีริกธาตุในสังคมไทย,วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า (๒).

วาจา และใจ เพื่อบูชาพระบรมสารีริกธาตุ โดยกระทำการสักการบูชาองค์พระธาตุด้วยพิธีกรรมต่างๆ . . . ประชาชนชาวอำเภอนาดูนมีความเชื่อว่า พระธาตุมีความศักดิ์สิทธิ์มาก มีเทวดาอารักษ์สถิตอยู่ สามารถดลบันดาลให้ผู้ที่ศรัทธาซึ่งกระทำการสักการบูชาแล้วแคล้วคลาดปลอดภัย เป็นสิริมงคลทั้งต่อตนเองและครอบครัว จึงได้มีจัดพิธีกรรมการบูชาพระธาตุเป็นบุญประเพณีประจำปีโดยมีพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อ มีทั้งพิธีพราหมณ์และพุทธจนเกิดเป็นวัฒนธรรม กลายเอกลักษณ์ของชาวนาดูน ในปัจจุบันคุณค่าศรัทธาและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุนาดูนที่มีต่อชาวอำเภอนาดูน ได้แก่การสร้างวิถีชีวิตชุมชนให้มีความมั่นคงและเข้มแข็งทั้งการเมืองการปกครองท้องถิ่น เศรษฐกิจ การท่องเที่ยว การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม จนสามารถหล่อหลอมจิตใจชาวพุทธให้เป็นอันเดียวกันได้ เพราะความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อองค์พระธาตุที่มั่นคง อีกทั้งยังได้เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นศูนย์กลางการศึกษา และการปฏิบัติธรรมเพื่อการเข้าถึงพระรัตนตรัยของพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี^{๑๒}

อุทัย ภัทรสุข ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงพบว่าชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงมีความหลากหลายด้วยกลุ่มชาติพันธุ์และภาษาเป็นสังคมชนบทล้าหลังสังคมเกษตรกรรมที่ยากจนแต่มีความเชื่อมั่นในจารีตประเพณีคติความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนา . . . ความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนาและพระธาตุพนมนั้นชุมชนได้แสดงออกในรูปของพิธีกรรมจารีตประเพณีสิบสองเดือนเรียกว่าฮีดสิบสองได้แก่บุญเข้ากรรมบุญคุณลานบุญข้าวจีบุญผะเวสบุญสงกรานต์บุญบั้งไฟบุญซำฮะบุญเข้าพรรษาบุญข้าวประดับดินบุญข้าวสากบุญออกพรรษาและบุญกฐินซึ่งเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและยังมีความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติเช่นผีพญานาคแผ้วรวมอยู่ด้วย สำหรับอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงทำให้ทราบว่๑) พระธาตุพนมมีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ด้วยมูลเหตุที่สำคัญคือเป็นพระธาตุเจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าเป็นความเชื่อในตำนานอูรังคธาตุหรืออูรังคินทานและเป็นเรื่องเล่าประสบการณ์บันทึกจากอดีตสืบเนื่องถึงปัจจุบัน๒) พระธาตุพนมมีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องผีโดยมีผีเจ้าเอือนสามพระองค์หรือเจ้ามเหศักดิ์สามตนได้รับมอบหมายจากพระอินทร์ให้เป็นผู้ดูแลรักษาองค์พระธาตุพนม๓) พระธาตุพนมมีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องนาคหรือพญานาคและบั้งไฟพญานาคโดยเกิดปรากฏการณ์ว่ามีพญานาคสองคีมมาจากสระโนนดาดในเทือกเขาหิมาลัยพระอินทร์มีบัญชาให้มารักษาพระบรมธาตุ๔) พระธาตุพนมมีอิทธิพลต่อความเชื่อเรื่องกรรมบุญ – บาปนรก – สวรรค์และ และ๕) พระธาตุพนมมีอิทธิพลต่อความเชื่อจำเพาะองค์พระธาตุพนม

^{๑๒} พระครูสารกิจประยุต (กาบ จานทโต/วังหอม), “ศึกษาคุณค่าศรัทธาที่ปรากฏในพิธีกรรมการบูชาพระธาตุนาดูน ของชาวพุทธอำเภอนาดูนจังหวัดมหาสารคาม”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ก-ข.

ได้แก่ความเชื่อเรื่องข้าโอกาสเรื่องลูกพระธาตุและเรื่องการฟ้อนบูชางานนมัสการพระธาตุพนมประจำปีหรือประเพณีงานบุญเดือนสาม^{๑๓}

พระครูวรเจตยาภิรักษ์ (นิรันดร์) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของชาวบ้านแก่งที่มีต่อพระธาตุหนองสามหมื่นตำบลบ้านแก่งอำเภอภูเขียวจังหวัดชัยภูมิพบว่าพระธาตุหนองสามหมื่นเป็นพระธาตุที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า . . . ประชาชนชาวตำบลบ้านแก่งมีความเชื่อว่าพระธาตุมีความศักดิ์สิทธิ์มากมีเทวดาอารักษ์สถิตอยู่สามารถดลบันดาลให้ผู้ศรัทธาซึ่งกระทำการสักการบูชาแล้วคลาดปลอดภัยเป็นสิริมงคลทั้งต่อตนเองและครอบครัวจึงได้มีจัดพิธีกรรมการบูชาพระธาตุเป็นบุญประเพณีประจำปีอีกด้วย . . . ชาวตำบลบ้านแก่งได้รับประโยชน์จากความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อพระธาตุหนองสามหมื่นเป็นอย่างยิ่งเพราะได้ส่งผลให้ชาวชุมชนได้สร้างวิถีชีวิตชุมชนให้มีความมั่นคงและเข้มแข็งทั้งการเมืองการปกครองท้องถิ่นเศรษฐกิจการท่องเที่ยวการศึกษาศิลปวัฒนธรรมอันดีงามได้จนสามารถหล่อหลอมจิตใจชาวพุทธให้เป็นอันเดียวกันได้เพราะความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อพระธาตุที่มั่นคงอีกทั้งยังได้เป็นแหล่งเรียนรู้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการปฏิบัติธรรมเพื่อการเข้าถึงพระรัตนตรัยของพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดีเพราะความศักดิ์สิทธิ์ของพระธาตุและความเป็นธรรมชาติอันร่มรื่นภายในบริเวณรอบพระธาตุและภายในวัดพระธาตุหนองสามหมื่นอีกด้วย^{๑๔}

พระครูสมุห์วรวิทย์ ผาสุกโก (คุชฎิพลพัฒน์) ได้ทำการวิจัยเรื่องความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่พบว่า ความเชื่อและวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุเจดีย์และพระธาตุประจำปีเกิดนั้นเกิดจากแนวคิดและความเชื่อทางพระพุทธศาสนาตามพุทธเจดีย์และสังเวชนียสถานต่อมาได้มีการประยุกต์ใช้ทั้งการสร้างวัดพุทธธรรมและประเพณีที่เกี่ยวข้องจนกลายเป็นความเชื่อเรื่องพระธาตุประจำปีเกิดในสังคมไทยซึ่งมีผลต่อการปฏิบัติคือการบูชาด้วยอามิสและการปฏิบัติธรรม . . . ด้านความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดส่วนใหญ่มีความเชื่อในด้านพุทธคุณต่อพระธาตุขอแอสอยู่ในระดับมากที่สุดรองลงมาได้แก่มีความเชื่อด้านความศักดิ์สิทธิ์ต่อพระธาตุขอแอสส่วนด้านวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดส่วนใหญ่มีการบูชาด้วยอามิสต่อพระธาตุขอแอสอยู่ในระดับมากที่สุดแต่โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการปฏิบัติบูชาต่อพระธาตุขอแอสอยู่ในระดับปานกลางจากผลการทดสอบสมมติฐานทำให้ทราบว่าปัจจัยส่วนบุคคลคือเพศอายุการศึกษา

^{๑๓} อุทัย ภัทรสุข, “การศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

^{๑๔} พระครูวรเจตยาภิรักษ์ (นิรันดร์), “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมของชาวบ้านแก่งที่มีต่อพระธาตุหนองสามหมื่นตำบลบ้านแก่งอำเภอภูเขียวจังหวัดชัยภูมิ”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์วิทยาเขตขอนแก่น, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๕): ๑๑๖-๑๑๗.

อาชีพรายได้ภูมิลำเนาและปัจจัยด้านพระพุทธศาสนาคือการปฏิบัติธรรมทางพระพุทธศาสนาการรับรู้เรื่องพระธาตุประจำปีเกิดความรู้ด้านประวัติพระพุทธศาสนาและความรู้เรื่องบุญ-บาป-กรรมไม่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนซึ่งแสดงให้เห็นว่าความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดนั้นมีความสัมพันธ์กับปัจจัยอื่นซึ่งเป็นไปตามประเพณีและความเชื่อของชาวพุทธในสังคมไทย^{๑๕}

พระมหาพุทธกร ปณณาสิริ (สังจรัตนพงษ์) ได้ทำการวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาในพระพุทธศาสนาพบว่าความหมายของศรัทธาในพระพุทธศาสนาคือความเชื่อที่มีอิสระไม่ติดอยู่ในกรอบใดๆ เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อโดยมุ่งตรงต่อความเป็นจริงและต้องมีลักษณะที่ประกอบด้วยปัญญาและเหตุผลมีบ่อเกิดได้ ๔ ลักษณะคือประมาณ ๔ การสัจจากภายนอกการคิดตรองด้วยใจและการฝึกฝนปฏิบัติจนเกิดผลมีหน้าที่ทำลายความไม่เชื่อ (อัสถียะ) และความสงสัยลังเลใจ (วิจิกิจฉา) เป็นปัจจัยให้เกิดปิตุสขุสโลสมาธิและปัญญามีความสำคัญคือการรวมกลุ่มการเกิดพลังเกิดความกล้าหาญเป็นที่พึ่งที่อาศัยทำให้เกิดความเจริญเป็นเครื่องเจริญอย่างอริยชนและในที่สุดยังเป็นเหตุปัจจัยทำให้พ้นทุกข์ได้ แนวความคิดความเชื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนทุกยุคทุกสมัยจนปัจจุบันว่ามีความคิดความเชื่อในการดำเนินชีวิตประจำวันจนกลายมาเป็นภูมิปัญญาและประเพณีวัฒนธรรมสืบต่อมาจนถึงคนรุ่นใหม่และต่อไปอย่างไร^{๑๖}

พระปลัดวิทย์ สิริภทโท (เที่ยงธรรม) ได้ทำการวิจัยเรื่องศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ: กรณีศึกษาพระธาตุหล้าหนองของประชาชนจังหวัดหนองคาย พบว่า พระธาตุหล้าหนองจังหวัดหนองคายเป็นพระธาตุที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุคือพระธาตุพระบาทก้าขวา (เบื้องขวา) สร้างเมื่อพ.ศ. ๘ โดยพระอรหันต์ทั้ง ๕ รูปต่อมาพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้สร้างเจดีย์ใหญ่ครอบไว้ในพุทธศตวรรษที่ ๒๑ และพระธาตุหล้าหนองได้พังทลายลงในแม่น้ำโขงเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๐ ประชาชนจังหวัดหนองคายได้สร้างพระธาตุหล้าหนองจำลองขึ้นทดแทนเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๔๘ ประชาชนจังหวัดหนองคายมีความเชื่อว่าพระธาตุหล้าหนองเป็นเจดีย์ที่พระอรหันต์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุจริงและองค์พระธาตุมีความศักดิ์สิทธิ์มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ดลบันดาลให้ผู้ศรัทธาแคล้วคลาดปลอดภัยและเป็นสิริมงคลต่อตัวเอง สำหรับพิธีกรรมการบูชาพระธาตุคือการบวงสรวงจุดบั้งไฟถวายแข่งเรือยาวถวายถวายปราสาทผึ้งการลอยอังคารและการไหลเรือไฟพิธีกรรมดังกล่าวเมื่อได้สืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีที่จะต้องปฏิบัติทุกปีแต่ในปัจจุบันมีรูปแบบและวิธีการที่

^{๑๕} พระครูสมุทรวิทย์ ผาสุโก (คุชฎีพฤตพันธ์), “ความเชื่อและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับพระธาตุประจำปีเกิดของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดแพร่”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ก-ข.

^{๑๖} พระมหาพุทธกร ปณณาสิริ (สังจรัตนพงษ์), “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาในพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ก.

เปลี่ยนไปตามยุคสมัยจากการสักการบูชากลายเป็นการประกวดแข่งขันกันโดยมีเงินรางวัลเป็นตัวล่อในที่สุด^{๑๗}

พระมหาภาณุ ภาณุโก (กลั่นปราชญ์) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องศรัทธาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับเซนต์ออกัสติน พบว่าศรัทธาหมายถึงความเชื่อมั่นในความดีเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลสนับสนุนไม่ใช่เพียงอารมณ์แต่เพียงอย่างเดียวเป็นศรัทธาที่มีปัญญากำกับชักนำให้อยู่ในลักษณะที่เชื่อตามความเป็นจริงโดยมองให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลของสิ่งต่างๆ พุทธปรัชญาเน้นไม่ให้เกิดลึนหรือลงความเห็นในเรื่องใดจนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ด้วยประสบการณ์ตรงเพื่อให้ได้ศรัทธาที่มีเหตุผลในยุครากศรัทธาหมายถึงตลาคตโพธิศรัทธาแต่ในยุคหลังศรัทธาในพุทธปรัชญาถูกกำหนดครอบคลุมไว้ ๔ อย่างคือ (๑) กรรมศรัทธา (๒) วิปากศรัทธา (๓) กัมมัสมกตาศรัทธา (๔) ตลาคตโพธิศรัทธา^{๑๘}

พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา พบว่าการบูชาเป็นหลักธรรมสำคัญประการหนึ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสว่าเป็นมงคลอันสูงสุดพื้นฐานสำคัญของการบูชาเกิดจากการที่มนุษย์ได้เห็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเชื่อว่าเป็นอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็นที่มีอำนาจเหนือตนแล้วมนุษย์เกิดกลัวภัยหวั่นความปลอดภัยในชีวิตจึงทำการอ่อนน้อมบูชานอกจากนี้แล้วศรัทธาคือความเชื่อความเลื่อมใสก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการบูชาแต่ความเชื่อความเลื่อมใสที่ตินั้นจะต้องมีปัญหาเป็นเครื่องกำกับด้วยจึงจะเป็นความเชื่อความเลื่อมใสที่ถูกต้องแท้จริง^{๑๙}

พระภุมเมธสมโร (พูนสุวรรณ) ได้ทำการวิจัยเรื่องความเชื่อและพฤติกรรมของชาวพุทธที่มีต่อพระเจ้าแก้วตอวัดสวนดอกเชียงใหม่ พบว่า ความเชื่อศรัทธาในพระพุทธรูปตามหลักพระพุทธศาสนาประกอบด้วยหลักความเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า(ตลาคตโพธิศรัทธา) หลังจากนั้นจึงมีการสร้างปฏิมากรรมลอยตัวอุทิศให้พระพุทธเจ้าเรียกว่าอุเทสิกเจดีย์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเคารพกราบไหว้ในฐานะเป็นพุทธานุสสติคือเป็นเครื่องระลึกถึงพระพุทธคุณของพระพุทธเจ้า . . .

^{๑๗} พระปลัดวิทยา สิริภทโท (เที่ยงธรรม), “ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ: กรณีศึกษาพระธาตุห้าหนองของประชาชนจังหวัดหนองคาย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก-ข.

^{๑๘} พระมหาภาณุ ภาณุโก (กลั่นปราชญ์), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องศรัทธาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับเซนต์ออกัสติน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า (ก).

^{๑๙} พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า (๑).

พุทธศาสนิกชนมีความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนามากที่สุดและก็มีมีความเชื่อในความเชื่อดั้งเดิมมาก เช่นเดียวกันคือมีความเชื่อในกฎแห่งกรรม(กัมมสัทธา) และเชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า (ตถาคตโพธิสัทธา) แต่ก็มีมีความเชื่อในเรื่องวิญญาณ(วิญญาณนิยม) และอำนาจเหนือธรรมชาติ(ธรรมชาตินิยม) ด้วยเช่นกัน^{๒๐}

พระครูเจติยภูมิพิทักษ์ (คำเจียง อาจาโร/ใบแก้ว) ได้ทำการวิจัยเรื่องอิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่นที่มีต่อชาวจังหวัดขอนแก่น พบว่า พระบรมสารีริกธาตุและพระสารีริกธาตุใช้เรียกสำหรับพระอัฐิธาตุของพระพุทธองค์และพระอรหันต์ . . . สำหรับพระธาตุขามแก่นเป็นที่บรรจุพระอังคารธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและอัฐิธาตุของพระอรหันต์ทั้ง ๔ ซึ่งนำมาประดิษฐานไว้สันนิษฐานว่าร่วมสมัยกับพระธาตุศรีสองรักในจังหวัดเลยโดยตั้งอยู่ที่วัดเจติยภูมิ บ้านขามตำบลบ้านขามอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่นข้อเสนอแนะด้านความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆที่ควรปฏิบัติต่อพระธาตุขามแก่นและพระธาตุต่างๆไปคือให้ถวายสักการบูชาด้วยจิตศรัทธาจริง ๆ มุ่งบุญที่กระทำเป็นที่ตั้งและจะต้องกล่าวคำบูชาด้วยวาจาอีกทั้งการตั้งสัจจะอธิษฐานด้วยสิ่งที่จะบนหรือขอนั้นๆหากมีองค์พิธีการที่สมบูรณ์ครบถ้วนแล้วเรื่องที่ขอก็มักจะสำเร็จแต่หากไม่ครบและเหตุปัจจัยไม่สนับสนุนการขอหรือบนไว้ก็อาจจะไม่สำเร็จจึงควรพิจารณาอย่างรอบคอบด้วยปัญญา^{๒๑}

พระมหาปรม โสภาโส (ทองคำ) ได้ทำการวิจัยเรื่องศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบันพบว่าศรัทธา หมายถึง ความเชื่อที่มีเหตุผลยึดมั่นในหลักการกระทำดีคือหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนามุ่งไปที่ความเชื่อที่ยึดหลักกรรมคือการทำความดีทำชั่วผลของกรรมดีและชั่วเป็นต้น ในคัมภีร์มิลินทปัญหาได้พูดถึงศรัทธาว่ามีลักษณะทำจิตให้ผ่องใสและมีลักษณะจงใจและในและในคัมภีร์ภูมิวิลาสินีได้พูดถึงความเชื่อเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิดนรกสวรรค์และเทวดาแต่ถึงแม้กลุ่มชนในสังคมจะมีทัศนคติเกี่ยวกับความเชื่อแตกต่างกันแต่ก็มีการผสมผสานกันอยู่ระหว่างความเชื่อในพระพุทธศาสนาและความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์^{๒๒}

^{๒๐} พระภุมเรศสุเมธ (พูนสุวรรณ), “ความเชื่อและพฤติกรรมของชาวพุทธที่มีต่อพระเจ้าแก้วตอวัดสวนดอก เชียงใหม่”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ก.

^{๒๑} พระครูเจติยภูมิพิทักษ์ (คำเจียง อาจาโร/ใบแก้ว), “อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่นที่มีต่อชาวจังหวัดขอนแก่น”, **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์วิทยาเขตขอนแก่น**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๕๕): ๖๑.

^{๒๒} พระมหาปรม โสภาโส (ทองคำ), “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ก.

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าสถูปหรือเจดีย์เป็นสถานที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุกระดูกหรืออัฐิของผู้ล่วงลับไปแล้วเพื่อระลึกถึงหรือเพื่อเคารพบูชาดังเช่นเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าปรินิพพานมิกษัตริย์เมืองต่างๆเข้าร่วมพิธีถวายพระเพลิงและขอรับพระบรมสารีริกธาตุ (อัฐิ) ไปสักการบูชาประจำเมืองจึงได้สร้างสถูปไว้สำหรับบรรจุพระบรมสารีริกธาตุพุทธศาสนิกชนมีความเชื่อว่าพระบรมสารีริกธาตุสูงยิ่งและเชื่อมั่นในอานุภาพของพระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่ในพระสถูปเจดีย์ผู้มีพระบรมสารีริกธาตุไว้สักการบูชาจะมีความสุข จากบทความข้างต้นสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุเป็นส่วนใหญ่แต่ไม่ได้กล่าวถึงอัฐิธาตุของเหล่าพระสาวกทั้งยังไม่ได้ระบุชัดเจนว่าเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวนี้ได้ศึกษาพระธาตุหรือพระบรมสารีริกธาตุให้ครบถ้วนชัดเจนทุกประเด็นดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาในประเด็นต่างๆเหล่านี้ซึ่งมีความสอดคล้องประเด็นเกี่ยวกับอัฐิธาตุของพระสาวกในยุคหลังสมัยพุทธกาลโดยศึกษาเฉพาะในจังหวัดอุบลราชธานี เหตุผลเพราะอุบลราชธานีเป็นเมืองที่มีพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นจำนวนมากและมีชื่อเสียงในด้านการปฏิบัติ เช่น หลวงปู่เสาร์ กนตสีโล วัดดอนธาตุ อำเภอพิบูลมังสาหาร หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต หลวงพ่อชา สุภทฺโท แห่งวัดหนองป่าพง เป็นต้น โดยเฉพาะหลวงปู่เสาร์ กับหลวงพ่อชาเป็นพระสาวกที่มีลูกศิษย์เป็นจำนวนมากมีศรัทธาได้สร้างอัฐิธาตุหรือธาตุเจดีย์เพื่อบรรจุธาตุของท่านเพื่อประดิษฐานในเจดีย์เพื่อเป็นสัญลักษณ์ และสะท้อนให้เห็นคุณงามความดีของท่านเป็นที่เคารพบูชาระลึกนึกถึงที่มีต่อพุทธศาสนิกชนชาวพุทธทั้งใน และต่างประเทศซึ่งเอกสารและงานวิจัยดังกล่าวยังไม่ชัดเจนเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีประเด็นที่สำคัญเกี่ยวข้องกับคุณค่าที่มีต่อการปฏิบัติบูชาต่อพุทธเจดีย์ในจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อสะท้อนและให้เห็นแนวความคิดต่างๆที่สร้างคุณค่าโดยเฉพาะตามหลักความเชื่อที่ถูกต้องตามหลักทางพุทธศาสนาซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในงานวิจัยดังกล่าว

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.๗.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)เป็นการวิจัยทางเอกสาร (Document Research) เป็นการศึกษาข้อมูลเชิงจริยธรรมที่มีปรากฏเป็นข้อมูลปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับภาษาไทย อรรถกถาฎีกา ปีพุทธศักราช ๒๕๓๙

๑.๗.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ แหล่งข้อมูลหนังสือตำราเอกสาร เว็บไซต์ที่มีผู้ประพันธ์เกี่ยวกับการบูชาพุทธเจดีย์และงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องซึ่งจำเป็นต่อการดำเนินการวิจัย

๑.๗.๓ การศึกษาภาคสนาม เป็นการศึกษาจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง คือ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ในการวิจัยซึ่งผู้วิจัยได้

วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักวิชาการโดยใช้แบบ โดยเครื่องมือดังกล่าวผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นคำถามแบบปลายเปิด จากนั้นนำมาวิเคราะห์สรุปผลแล้วนำเสนอผลการวิจัย ประกอบด้วย

๑) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแนวทางการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเนื้อหาและโครงสร้างแบบสอบถามก่อนนำไปใช้สัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

๒) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยแบบสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายได้นำผลจากการสัมภาษณ์รวมทั้งเอกสารตำราที่เกี่ยวข้องนำมาเรียงลำดับความสำคัญและแยกแยะข้อมูลวิเคราะห์ข้อมูล และใช้เครื่องบันทึกเสียงช่วยในการเก็บข้อมูลที่ได้นำไปเรียบเรียงผลการศึกษานำมาสรุปผลการวิจัยและจัดทำข้อเสนอแนะ

๓) การวิเคราะห์ข้อมูลได้นำข้อมูล (Data analysis) ที่ได้จากการรวบรวมนำมาวิเคราะห์แล้วเรียงลำดับและแยกแยะข้อมูลตามหลักอุปนัยวิธี (Inductive Method) และเรียบเรียงผลการศึกษานำมาสรุปผลการวิจัยเสนองานวิจัย ข้อเสนอแนะด้วยพรรณนาวิธี (Descriptive Method)

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพุทธเจดีย์ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพุทธเจดีย์ในจังหวัดอุบลราชธานี
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบคุณค่าของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อการปฏิบัติบูชาพุทธเจดีย์ของชาวพุทธจังหวัดอุบลราชธานี